

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Diplomová práce
Omyl v trestním právu

Vypracovala: Kateřina Tylšarová, DiS.
Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Mgr. Jiří Herczeg,
Ph.D.
Katedra: Katedra trestního práva
Datum vypracování: 8/2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. 8. 2016

Podpis:

Kateřina Tylšarová

Poděkování

Děkuji doc. JUDr. Mgr. Jiřímu Herczegovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za vstřícný přístup, trpělivost a odbornou pomoc při jejím vypracovávání.

Obsah

Úvod.....	6
1. Trestný čin.....	8
1.1. Příprava, pokus a dokonáný trestný čin	9
2. Subjektivní stránka trestného činu	13
2.1. Přičitatelnost	13
2.2. Vina a zavinění	14
2.3. Vědění a vůle	15
2.3.1. Vědění.....	16
2.3.2. Vůle.....	16
2.4. Úmysl a nedbalost	17
2.4.1. Úmysl.....	18
2.4.2. Nedbalost	20
3. Okolnosti vylučující protiprávnost.....	23
3.1. Krajní nouze.....	23
3.2. Nutná obrana	24
3.3. Svolení poškozeného	24
3.4. Přípustné riziko	25
3.5. Oprávněné použití zbraně.....	25
4. Omyl v trestním právu.....	26
4.1. Omyl skutkový	29
4.1.1. Skutkový omyl negativní	29
4.1.2. Skutkový omyl pozitivní.....	31
4.1.3. Skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost	34

4.1.4. Zvláštní případy skutkového omylu.....	37
4.1.5. Omyl o normativních znacích skutkové podstaty	40
4.2. Omyl právní.....	42
4.2.1. Právní omyl negativní	42
4.2.2. Právní omyl pozitivní.....	46
4.2.3. Právní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost	46
4.3. Omyl mladistvého pachatele	48
5. Judikatura	50
Závěr	55
Prameny	57
Knihy a učebnice	57
Články a sborníkové příspěvky:	59
Elektronické zdroje	60
Abstrakt	61
Abstrakt	63
Klíčová slova:.....	65
Keywords:	65

Úvod

Když jsem se zmínila v okolí, že téma mé diplomové práce je omyl v trestním právu, přišlo mnohým příliš banální a bezvýznamné. A to byla chvíle, kdy jsem se ujistila v tom, že jsem si vybrala dobře. Nehodlala jsem se smířit s jeho zdánlivou banálností. A už vůbec jsem nesouhlasila s jeho malým významem pro trestní právo.

Omyl v trestním právu je velmi důležitý při posuzování jednání pachatele, při zkoumání činu a při správném určení trestného činu a naplnění jeho skutkové podstaty. Nejde jen o jednoduchou informaci, že se pachatel v něčem zmýlil. Omyl zasahuje do samotného základu problematiky. Do jádra pachatelova jednání. Abychom správně vyhodnotili jednání pachatele, musíme pracovat s takovými instituty, jako jsou například vina, úmysl, nedbalost, pohnutka či zamýšlený cíl jednání. Jde o proces složitější, než se na první pohled může zdát. A o proces velmi významný pro posouzení pachatelova jednání z hlediska trestněprávní odpovědnosti. Proto jsem si stanovila za cíl práce ukázat, jak je omyl provázaný s dalšími instituty trestního práva a jeho správná identifikace může být klíčová.

V první části této práce si přiblížíme některé základní pojmy, jejichž význam musíme pro pochopení omylu v trestním právu nutně znát. Jsou to pojmy jako trestný čin, vina, zavinění, vědění, vůli, úmysl, nedbalost, pokus trestného činu, či jeho příprava.

V další části se zaměřím na skutkové okolnosti vylučující protiprávnost, které mají v problematice omylu v trestním právu svou významnou pozici a které musíme také chápat. Nejpodstatnějšími z nich jsou ve spojení s omylem v trestním právu nepochybně nutná obrana a krajní nouze. Ale představíme si i ty ostatní.

Když už budeme znát potřebné pojmy a instituty trestního práva, dostaneme se k samotnému omylu. Vyjasníme si, co je to vlastně omyl

v trestním právu. Jeho význam. To, jak je klíčový při posouzení pachatelova jednání. Jaké jsou vlastně dopady na pachatele, pokud jedná v omylu. Představíme si jednotlivé druhy omylu v trestním právu a podíváme se na ně zblízka. Na jejich právní úpravu i na praxi. Pokusím se podstatu jednotlivých omylů vystihnout vhodnými příklady, z nichž některé jsou již notoricky známé.

Krátce nahlédneme do problematiky mladistvého pachatele. A na závěr pak uvedu několik zajímavých judikátů, které nám pomohou více nahlédnout do praxe a přiblíží nám to, jak s institutem omylu pracují soudy.

Věřím, že se mi podaří naplnit můj cíl, tedy představit omyl v trestním právu jako zajímavé téma a významný právní institut.

1. Trestný čin

Na začátku je nutné si stručně objasnit některé pojmy a instituty, které jsou klíčové pro plné pochopení omylu v trestním právu a jeho významu. Jak si později vysvětlíme, při omylu se situace a posouzení činu do určité míry mění a to, proč a jak se tak stane, plně pochopíme, pouze pokud dostatečně porozumíme následujícím pojmům, které jsou s omylem úzce provázány.

Nejprve krátce o trestném činu. Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů¹ v § 13 uvádí, že trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v zákoně. Trestný čin (u mladistvých provinění) je základem trestní odpovědnosti podle platného českého práva.² Trestné činy se v českém právu dělí na přečiny a zločiny.³ A trestní odpovědnost pachatele trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých (v dřívější úpravě nebezpečné pro společnost), ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.⁴

Pojmové znaky, které charakterizují čin jako trestný, jsou jeho protiprávnost, typové znaky trestného činu (znaky skutkové podstaty) a obecné znaky uvedené v zákoně - objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. **Protiprávnost** je rozpor s právní normou v rámci právního řádu jako celku a individuální, která je vyjádřena v některých skutkových podstatách (neoprávněnost, v rozporu se zákonem, bez dovolení apod.)⁵ Nejde jen o rozpor s normami trestního práva, ale

¹ Dále „trestní zákoník“

² JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2006, s. 101

³ §14 trestního zákoníku

⁴ §12 trestního zákoníku

⁵ DRAŠTÍK, a., FREMR, R., DURDIK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s 98.

právní řád jako celek. Jde o obligatorní znak všech trestných činů. Známe formální protiprávnost, která značí rozpor s právním řádem. Tato ale nepostačuje k tomu, aby byl čin trestný. Jednání pachatele musí být také dostatečně společensky škodlivé (aby nepostačovalo uplatnění odpovědnosti podle jiných předpisů), což je materiální protiprávnost.⁶ **Objektem** trestného činu je určitý právní statek, zájem chráněný trestním právem, proti němuž trestný čin směřuje. **Objektivní stránka** trestného činu představuje jednání, jeho následek a příčinný vztah mezi nimi. Fakultativně pak místo činu, způsob jednání nebo prostředky. **Subjektem** trestného činu může být fyzická osoba, která je trestně odpovědná, tedy ta, která dosáhla zákonem požadovaného věku (patnáct let) a je příčetná (§25 násl.) Podle české právní úpravy může být trestný čin připisován i právnické osobě, avšak právnickými osobami se tato práce nezabývá. U některých trestných činů je ještě vyžadováno speciální postavení nebo vlastnosti (například §142 vražda novorozeného dítěte matkou, §151 neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku). **Subjektivní stránku** pak představuje zavinění pachatele.

1.1. Příprava, pokus a dokonáný trestný čin

Trestný čin má svá vývojová stádia, která jsou subsidiární k pozdějším stádiím. Vývoj začíná přípravou trestného činu (§20 trestního zákoníku), následuje pokus (§21 trestního zákoníku) a potom dokonáný trestný čin. Pachateli se přičítá jen ta nejzávažnější forma (stádium). Právě vývojová stádia jsou velice důležitá pro omyl v trestním právu. A to zejména pokus a dokonáný trestný čin. Přesto si krátce vysvětleme, co je to příprava a kdy je trestná.

⁶ HERCZEG, J. Právní omyl v novém trestním kodexu, Trestní právo, 2010, č. 6, s. 5.

Příprava trestného činu představuje vytváření podmínek pro spáchání zvláště závažného zločinu. Nejde tedy o samotnou myšlenku či nápad spáchat trestný čin. Jde o organizování, opatrování nebo přizpůsobování prostředku nebo nástrojů k jeho spáchání, společné sročení, návod nebo pomoc k takovému zločinu.⁷ Každá příprava však není podle trestního zákoníku trestná. Jde pouze o přípravu trestných činů, u kterých to trestní zákoník výslovně stanoví. A v souladu s výše uvedenou subsidiaritou je příprava trestným činem pouze pokud nedošlo k pokusu nebo dokonání onoho připravovaného trestného činu. Pak už by byl pachatel potrestán právě za pokus nebo dokonání trestný čin. Trestní odpovědnost za přípravu zaniká, pokud pachatel od dalšího jednání směřujícího ke spáchání uvedeného činu upustil, a to za konkrétních podmínek uvedených v §20 odst. 3. trestního zákoníku. (Pokud tedy někdo plánuje přepadnout banku a vzít si rukojmí, má připraven plán, nástroje, nakonec ale banku nepřepadne, protože se třeba neodhodlá, trestného činu se nedopustí. Pokud by se ale banku nevykradl proto, že by byl ještě před činem dopaden policií, nebylo by žádoucí pro ochranu společnosti, aby nebyl potrestán, protože banku přepadnout chtěl, rukojmí si vzít chtěl a všechno si přichystal, policie mu to však překazila. Právě pro tyto situace trestní zákoník obsahuje trestnost přípravy vybraných trestných činů.)

Pokus je jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat. Pokus trestného činu je trestněprávně relevantní, pokud nedojde k dokonání trestného činu.⁸ Časové rozpětí pokusu může být otázkou okamžiku i velice dlouhé. Významnou roli pro započítání a časové ohraničení pokusu hraje okamžik, kdy začal pachatel uskutečňovat

⁷ §20 trestního zákoníku

⁸ §21 trestního zákoníku

jednání popsané v příslušné skutkové podstatě trestného činu, o jehož dokonání se pokouší. Tedy aby začal naplňovat objektivní stránku trestného činu. Například pachatel se chce dopustit vraždy. Pobodá oběť nožem, ta však po lékařském ošetření nezemře. Pachatel však měl úmysl oběť zabít, pokusil se o to, jeho jednání bezprostředně směřovalo k dokonání trestného činu, a tím se dopustil trestného činu pokusu vraždy. Pokud by oběť v nemocnici na následky zranění zemřela, třeba po týdnu, byl by čin pachatele překvalifikován na trestný čin vraždy. Pokus vraždy jako takový by zanikl. To byl případ, kdy pachatel započal své jednání a ihned ho dokončil. Pobodal oběť. Pokus vraždy však může být i podstatně delší. Pachatel může například oběť trávit postupně malými dávkami jedu nebo se pokusí oběť zabít jiným způsobem, nepodaří se mu to, nikdo jeho jednání nepozoruje a pachatel se pokusí znova až třeba po měsíci. Pomoci nám při časovém ohraničení pokusu může také to, že pachatel odstraňuje překážky (při znásilnění začne ženu svlékat) nebo použije prostředky k uskutečnění cíle (použije páčidlo na dveře chaty, kterou chce vykrást) a působí na hmotný předmět útoku (vytlačí z garáže motorku, kterou chce neoprávněně užívat).

Stejně jako u přípravy zde může dojít k zániku trestnosti, pokud pachatel dobrovolně upustí od dalšího jednání směřujícího k dokonání trestného činu a splní podmínky uvedené v §21 odst. 3. trestního zákoníku.

Dokonaný trestný čin - trestný čin je **dokonaný** ve chvíli, kdy jednání pachatele naplní všechny znaky skutkové podstaty trestného činu. Podle toho, kdy tento okamžik nastane, dělíme trestné činy na formální a materiální. Formální jsou dokonány provedením jednání popsaného ve skutkové podstatě. U materiálních vznikem účinku vzešlého z jednání pachatele. Okamžik dokonání je pro trestní právo významný nejen kvůli posouzení, zda šlo o pokus či dokonaný trestný čin, ale má velký procesní význam. Trestní právo zná také tzv.

předčasně dokonané trestné činy. Tyto spočívají v tom, že čin, který je materiálně přípravou nebo pokusem, zákon postihuje jako delikt dokonaný. Předčasně dokonané trestné činy jsou speciální povahy, tudíž mají přednost před obecnými ustanoveními o přípravě nebo pokusu.⁹ Například když si pachatel dá slíbit úplatek (§ 331 odst. 1 trestního zákoníku)

⁹ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2006, s. 266

2. Subjektivní stránka trestného činu

Subjektivní stránka trestného činu je významným znakem skutkové podstaty trestného činu a obsahuje soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu.¹⁰ Základem a jediným obligatorním znakem, na kterém v trestním právu stojí odpovědnost, je zásada odpovědnosti za vinu.¹¹ V užším smyslu pak (tradičně v české trestněprávní nauce) zásada odpovědnosti za zavinění,¹² z čehož vychází i nový trestní zákoník.

2.1. Přičitatelnost

Přičítání znamená, že je někomu něco kladeno za vinu způsobem, který pro něj může mít poměrně závažné důsledky.¹³

Zjednodušeně je předpokladem pro přičitatelnost činu vina. U fyzických osob (právníckými osobami se tato práce nezabývá) je přičitatelnost a vina založena podstatně na vnitřním psychickém vztahu k provedenému činu a jeho následku.

¹⁰ CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GŘIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 222

¹¹ Např. KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Brno: MU, 2006, s. 33.

¹² STOČESOVÁ, Simona. Omyl v českém a zahraničním trestním právu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 11.

¹³ PERGL, R.; VIDRNA, J. Přičítání. Trestní právo, 2011, č. 6, s. 16.

2.2. Vina a zavinění

Jak jsem již uvedla výše, české trestní právo, včetně nového trestního zákoníku, vychází z oddělení pojmu vina a zavinění.¹⁴ Proto můžeme říci, že vina znamená naplnění všech předpokladů trestní odpovědnosti, v jehož rámci je zavinění (vnitřní vztah člověka k jednání a jeho výsledku) jedním z nich. Zavinění je jednou (nikoliv jedinou) podmínkou nutnou k tomu, aby byl čin trestný a aby bylo možné mluvit o vině osoby, která jej spáchala. (Takto se o vině mluví například v Trestním řádu.¹⁵)

Vina tedy spočívá v zaviněném naplnění znaků subjektu, objektu a objektivní stránky tak, jak vyplývají ze zákonné skutkové podstaty trestného činu. Jedná se o základ trestní odpovědnosti konkrétního pachatele.¹⁶

Trestní právo vyžaduje vždy zavinění. Trestní odpovědnost nelze vyvozovat pouze za prostý následek jednání pachatele. Nepostačuje způsobení následku, je potřeba ho způsobit zaviněně.¹⁷ Což je v souladu z klíčovou zásadou trestního práva *nullum crimen, nulla poena sine culpa*, tedy bez zavinění není trestného činu ani trestu. Tato zásada je zakotvena v §13 trestního zákoníku, kde se uvádí, že k trestní odpovědnosti za trestný čin je potřeba zavinění úmyslné či z nedbalosti. Zavinění je třeba dokazovat.¹⁸

Zavinění se nemusí vztahovat na některé instituty, jako třeba na právní posouzení skutku a jeho trestnost. Pachatel nemusí vědět o

¹⁴ Podrobněji ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 204 a násl.

¹⁵ Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Brno: MU, 2006, s. 33.

¹⁷ DRAŠTÍK, a., FREMR, R., DURDIK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 98.

¹⁸ NOVOTNÝ, F. A kol. Trestní zákoník 2010. Praha: Eurounion Praha s. r. o. 2010. s. 56.

trestnosti svého činu. Ovšem zde platí zásada, že neznalost (trestního) zákona neomlouvá (*ignorantia legis non excusat*).¹⁹ Dále se zavinění nemusí vztahovat na protiprávnost jakožto rozpor s celým právním řádem, společenskou škodlivost a objektivní podmínky trestnosti.²⁰

Zvláštním případem je pak trestný čin opilství (§360 trestního zákoníku), u nějž se zavinění pachatele vztahuje jen na uvedení se do stavu nepříčetnosti, nikoli na jednání, které pachatel v tomto stavu uskutečnil.²¹

2.3. Vědění a vůle

Zavinění jako vztah pachatele k podstatným složkám trestného činu je postaveno na složce vědění (intelektuální) a složce vůle (volní). Jde o souhrn toho, co pachatel vnímá svými smysly, co na něj působí, co zažívá, jeho znalosti, zkušenosti, představy o světě, souvislosti mezi všemi těmito vjemy a myšlenkami. A to včetně nejen aktuálního vědění skutečného, ale i potenciálního – možného, což je v §16 trestního zákoníku vyjádřeno jako to, co „vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl“. Co si myslí, co zamýšlí, chce, k čemu směřuje.

¹⁹ K tomuto podrobněji později.

²⁰ NOVOTNÝ, F. A kol. Trestní zákoník 2010. Praha: Eurounion Praha s. r. o. 2010. s. 56.

²¹ DOLENSKÝ, A. a kol. Trestní zákon (stručný komentář), 1. vydání, Praha: Eurounion 1995, s. 23.

2.3.1. Vědění

Vědění zahrnuje vnímání – tedy to, jak pachatel vnímá předměty, jevy a situace pomocí smyslových orgánů a jakou má o nich představu, jak bylo řečeno. Obsahuje také to, co pachatel ví a zná (nebo by měl vědět a znát) vzhledem ke své profesi (třeba policista), vzdělání (lékař), zvláštnímu postavení či vlastnostem. To vše ovlivňuje chování pachatele i to, jak je na jeho chování pohlíženo při posouzení trestného činu, který spáchal.

Vědění můžeme stupňovat, tedy rozdělit na to, co pachatel považuje za možné, což bude nejnižší stupeň (například možná bude v trezoru víc než deset milionů a nějaké zlato). Dále pak to, co pachatel považuje za pravděpodobné (že v ukradené peněžence budou peníze a platební karta) a vyšším stupněm vědění je to, co pachatel považuje za jisté, nutné (že při vloupání dojde k poškození cizího majetku).

2.3.2. Vůle

Do složky volní zařadíme chtění, srozumění. Klíčový je zde právě vztah k zamýšleným nebo uvažovaným okolnostem a také to, do jaké míry se opírají o znalost rozhodných událostí. „*Předpokladem zavinění ve formě zahrnující složku vůle je existence aktivního kladného vztahu pachatele k nim.*“²² Je to tedy vůle, která vede pachatelovo jednání, které spočívá v konání či opomenutí. Je to rozhodnutí pachatele „jednat určitým způsobem se znalostí podstaty věci“²³

²² DRAŠTÍK, a., FREMR, R., DURDIK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 99.

²³ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. Komentář, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 165

K posouzení složky vědění a vůle je podstatný stav mysli, uvědomění a vůle v době spáchání trestného činu, nikoliv po něm. Stav před spácháním činu a po něm není rozhodný. Stejně jako emocionální stránka není rozhodná pro trestnost činu. Není podstatné, zda pachatel například krade s nechutí. Podstatné je to, že se rozhodl krást a kradl.

K zavinění můžeme přiřadit další subjektivní znaky, jako jsou pohnutky, motivy a cíle jednání. Jde o znaky fakultativní povahy, nemusí být tedy nutné pro vznik trestní odpovědnosti.

Sotolář²⁴ uvádí, že postačuje, pokud pachatel zná skutkové okolnosti podřaditelné odpovídajícím znakům skutkové podstaty, aniž by znal tyto znaky. A dostačují alespoň v hrubých rysech. Složky vědění a volní tedy nemusí úplně přesně odrážet skutečnosti spadající do skutkové podstaty daného trestného činu ani v detailech odpovídat objektivní realitě. Například není nutné, aby pachatel při napadení oběti měl v úmyslu způsobit oběti tržnou ránu na hlavě o délce 10 cm. Postačí zjištěný úmysl způsobit zranění určité intenzity a existence příčinné souvislosti mezi jeho jednáním a vzniklým zraněním (dle R 15/1952).

2.4. Úmysl a nedbalost

Trestní právo rozlišuje dvě formy zavinění - úmysl a nedbalost. Obě tyto formy jsou upraveny přímo v trestním zákoníku. Úmysl v §15 a nedbalost v §16. Tyto pojmy vyjadřují míru zavinění. Úmysl (*dolus*) je těžší formou zavinění, nedbalost (*culpa*) pak lehčí. (Trestné činy dělíme na dolózní - úmyslné a kulpózní - nedbalostní). Při srovnatelných okolnostech má vyšší míra zavinění za následek vyšší trest a naopak.

²⁴ DRAŠTÍK, a., FREMR, R., DURDIK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s 99.

2.4.1. Úmysl

Trestní zákoník v §13 odst. 2 říká, že k trestní odpovědnosti za trestný čin, je potřeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

Trestný čin je spáchaný úmyslně, jestliže pachatel chtěl (způsobem uvedeným v trestním zákoně) porušit nebo ohrozit zákonem chráněný zájem nebo věděl, že svým jednáním může takové porušení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn. Což znamená, že pachatel měl úmysl způsobit konkrétní následek, anebo počítal s tím, že ke konkrétnímu následku dojde, i když to nebyl přímo cíl jeho jednání. Pro rozlišení těchto situací používá trestní právo rozdělení úmyslu na přímý a nepřímý. Oba pojmy zahrnují intelektuální složku (vědění) v tom, že pachatel má představu rozhodných skutečností alespoň jako možných. A je zde také složka volní. Vůle spáchat trestný čin. Tím se odliší od nedbalosti. Volní složka je však dána v různé míře a to je právě odlišuje.²⁵

Přímým úmyslem (*dolus directus*) označujeme to, že pachatel způsobil konkrétní následek a to také bylo jeho záměrem. O to usiloval. Proto jednal (konáním nebo opomenutím). Nejde o pouhé srozumění. Například napadne oběť s úmyslem způsobit jí ublížení na zdraví a to jí také svým jednáním způsobí. Nastane to, co chtěl, co měl v úmyslu. Volní složka se vztahuje na všechny skutečnosti, které jsou zahrnuty ve znacích skutkové podstaty.²⁶

²⁵ DRAŠTÍK, a., FREMR, R., DURDIK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s 104.

Nebo také ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 221

²⁶ HERCZEG, J. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie, 2009, č. 10., s. 47.

Nepřímý úmysl (*dolus eventualis*) pojmenovává situaci, kdy pachatelovým záměrem nebyl přímo konkrétní následek. Pachatel nekonal proto, aby tento následek nastal. Ale byl srozuměn nebo smířen s tím, že pokud vykoná zamýšlené, zřejmě tento následek nastane. Je zde stále aktivní volní vztah pachatele. Vykonat jednání chce. Například pachatel chce oběť znehybnit a utišit, sváže ji a zacpe jí ústa kusem látky. Při odchodu slyší, že oběť chroptí a špatně se ji dýchá, ale látku nevyndá, neučiní nic, čím by oběti usnadnil dýchání. Odejde a oběť zanechá dusící se. Se smrtí oběti je srozuměn.

Další pojmem je **eventuální úmysl**, což definuje situaci, kdy pachatelovým cílem bylo něco jiného, jeho jednání mělo jiný účel, bylo mu však jasné, že aby ho dosáhl, poruší zřejmě chráněný zájem. Pachatel je srozuměn s tím, že svým jednáním způsobí „vedlejší“ následek, který bude trestněprávně relevantní. Nepředpokládá, že nastane konkrétní okolnost, která by tomuto (v pachatelových představách možnému) následku zabránila.²⁷ Například chce oběť znehybnit a utišit. Je srozuměn s tím, že když ji omráčí a sváže, způsobí jí nějaké zranění. Jeho úmyslem není oběť zranit. Ale počítá s tím, že následkem jeho snahy oběť znehybnit dojde i ke zranění oběti.

Ještě zmiňme **lhostejnost**, o kterou se jedná, když pachateli je lhostejno, zda oběť zemře či nikoliv. Někteří autoři jsou toho názoru, že jde o eventuální úmysl, jiní (v souladu s praxí), že o nedbalost (pro příliš slabou volní složku – tedy vědomá nedbalost). Pokud však ona lhostejnost, zda dojde k následku či nikoliv, je vyjádřením kladného

²⁷ HERCZEG, J. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie, 2009, č. 10., s. 48.

stanoviska k oběma těmto možnostem, jde o srozumění pachatele takovou situací, což je vztahem eventuálního úmyslu.²⁸

2.4.2. Nedbalost

Nedbalost jako forma zavinění, je obecně méně závažná než úmysl. To, co odlišuje nedbalost od úmyslu, je složka vůle. Vztah pachatele ke spáchanému činu je vzdálenější a proto i míra zavinění nižší. Zavinění z nedbalosti postačí k trestnosti činu pouze v případech, v nichž to trestní zákoník výslovně stanoví. V ostatních případech je potřeba úmysl. Tento požadavek je vyjádřen v konkrétních ustanoveních trestního zákoníku u jednotlivých skutkových podstat. Existují také trestné činy alternativně úmyslné a nedbalostní. U takových je v zákoně formulace „byť i z nedbalosti“ nebo „byť i z hrubé nedbalosti“.

Při nedbalosti pachatel svým jednáním nechtěl způsobit nastalý následek, nebylo to jeho cílem. Nepočítá s ním a není s ním ani srozuměn. Nedbalost postrádá složku volní (zcela chybí vůle následek způsobit) a stojí na složce vědění. A její obsah pak rozlišuje dva druhy nedbalosti – vědomou a nevědomou. Obě jsou definovány v §16 trestního zákoníku.

Definicí nedbalosti najdeme několik. Šámal například vymezuje nedbalost tak, že „*pachatel zanedbáním povinné opatrnosti při svém jednání způsobí nezamýšlený trestně právně relevantní následek*“.²⁹ A upozorňuje na nemožnost ztotožňování pojmu nedbalost a opomenutí, jelikož nedbalost lze způsobit opomenutím i konáním.

²⁸ HERCZEG, J. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie, 2009, č. 10., s. 49. a č. 41/76 Sb. rozh. tr.

²⁹ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s 222.

Již je zřejmé, jak odlišit nedbalost od úmyslu. Je ale také nutné poukázat na to, jak je možné odlišit jednání nedbalostní a nezaviněné. K tomu nám pomůže institut potřebné míry opatrnosti (nebo také náležitá či nutná opatrnost). Je-li při jednání pachatele zachována ona potřebná míra opatrnosti, nejde o nedbalost a s tím ohledem ani o trestný čin. Nedbalostně tedy jedná ten, kdo nedodržuje míru opatrnosti, ke které je v rámci okolností povinen, a kterou je podle svých subjektivních možností také schopen dodržovat.³⁰

Podle Stočesové můžeme v konkrétním jednání nalézt objektivně daná kritéria náležité opatrnosti pro každého, kdo takto jedná. Toto je však doplněno subjektivním měřítkem, což jsou duševní a fyzické schopnosti a vlastnosti, zkušenosti, postavení, povolání a aktuální stav konkrétního pachatele v konkrétním případě.

Vědomá nedbalost jako jedna z forem nedbalosti, spočívá v tom, že pachatel věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí.³¹ Ohrožení či porušení onoho chráněného zájmu tedy nebylo jeho úmyslem (chybí složka volní), své jednání nesměřoval k tomuto cíli. Pachatel ví, že následek může nastat (složka vědění je obsažena v plné míře), avšak v takové situaci spoléhá rekněme na štěstí a věří, že k onomu nechtěnému následku nedojde. Například při přepadení dá oběti roubík, nacpe mu hadr do pusy. Ví, že se může teoreticky stát, že se oběť roubíkem udusí, věří však, že se to nestane.

³⁰ CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 238

³¹ §16 trestního zákoníku

Nevědomá nedbalost, na rozdíl od vědomé, postrádá nejen složku volní, ale také složku vědění. Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.³² U nevědomé nedbalosti se vychází z možnosti znalosti, která se zkoumá na základě objektivních okolností spojených se skutkem a subjektivních dispozic pachatele. Odpovědnost je zde totiž založena na povinnosti, ale současně i možnosti předvídat následek. Toto je v trestním zákoníku vyjádřeno právě slovy „*ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl*“. Pachatele při výše popsaném případě s roubíkem ani nenapadne, že by se oběť mohla roubíkem udusit, přestože mu to mohlo dojít, když mu ucpal ústa hadrem.

Zákon zná ještě další druh nedbalosti a tou je **nedbalost hrubá**. Je jí věnován druhý odstavce §16, kde je uvedeno, že jde o hrubou nedbalost, pokud přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem. Jedná se o vyšší stupeň nedbalosti a to vědomé i nevědomé.

³² §16 trestního zákoníku

3. Okolnosti vylučující protiprávnost

I okolnosti vylučující protiprávnost činu jsou podstatné v problematice omylu v trestním právu, proto si je krátce představíme. Jsou to takové okolnosti, které pachatele činu, který by byl za jiných okolností trestný, ospravedlňují. Jednání pachatele od počátku není trestným činem, chybí protiprávnosti a škodlivost pro společnost. Upravuje je trestní zákoník v §28 až 32. Jde o krajní nouzi, nutnou obranu, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně. Tento výčet, který je v zákoně, ale není úplný.³³ Existují i další okolnosti přípustné na základě analogie ve prospěch pachatele, která je při omezování podmínek trestnosti v trestním právu hmotném dovolena.

Okolnosti vylučující protiprávnost činu musíme odlišit od důvodů zániku trestnosti. U okolností vylučujících protiprávnost totiž již od počátku o trestný čin nešlo. Přiblížme si nyní ty hlavní, uvedené v trestním zákoníku.

3.1 Krajní nouze

Je to situace, kdy činem jinak trestným někdo odvrací nebezpečí, které přímo hrozí zájmu chráněnému trestním zákonem. Zde jsou uvedeny ještě podmínky, a to že nebylo možno nebezpečí odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo závažnější než ten, který hrozil. Například když osoba zahlédne v létě na přímém slunci v autě osamocené malé dítě, které je celé zpocené, pláče, omdlévá, bude se snažit dítě osvobodit. Může rozbít okénko a nebude stíhána za poškození cizí věci. Pokud ovšem auto nebylo odemknuté nebo třeba

³³ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2006, s. 240.

vedlejší okénko otevřené (nebylo možné se do auta dostat jinak). A pokud k rozbití okénka nepoužije cihlu, která proletí oknem, trefí do hlavy dítě, které usmrtí (způsobí následek stejně závažný). Dále pak nejde o krajní nouzi, pokud ten, komu nebezpečí hrozilo, je povinen ho snášet.

3.2 Nutná obrana

Jde o čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebezpečí anebo trvajícím útokem na chráněný zájem. Zde jsou podstatná slova „přímo hrozící“ a „trvajícím útokem“. Pokud například někdo mluví o tom, že nás bodne nožem, u toho si v klidu popíjí kávu a čte knihu, nuž po ruce nemá, nemůžeme po něm vystřelit s tím, že jsme se bránili. Nebezpečí nám v tu chvíli nehrozí přímo. Ale pokud mě někdo napadne, můžu ho v obraně praštit třeba tyčí. O nutnou obranu však nepůjde, pokud pachatel útoku na mou osobu zanechá a dá se na útěk a já ho na útěku dohoním a uhodím tyčí. Jeho útok již netrvá a já jej neodvracím. O nutnou obranu nepůjde ani v případě, kdy je obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Například pokud útočník oběť strčí a oběť útočníka strelí pistolí.

3.3 Svolení poškozeného

Nejde o trestný čin, pokud osoba jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o kterých může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny. I zde jsou dány podmínky. A to ohledně onoho svolení, které musí být dáno předem nebo současně (po činu pouze za předpokladu, že pachatel mohl důvodně předpokládat, že by mu dotčená osoba svolení s dala vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům),

toto svolení musí být učiněno dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně. (Když pojedou sousedovým autem, nedopustila jsem se krádeže, pokud mi to soused dovolil a auto mi půjčil. Pokud máme hodně dobré vztahy a potřebuji například nutně k lékaři, mohu vzhledem k okolnostem předpokládat, že by mi soused v takové situaci auto půjčil, nedopustím se krádeže, když autem odjedu, pokud mi navíc při návratu dá svolení dodatečné.)

3.4 Přípustné riziko

Zde osoba v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které má v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak. Zde bychom mohli jako příklad uvést očkování, přestože je to téma vzbuzující velké emoce. Lékař aplikuje osobě látku, která obsahuje oslabené viry či bakterie. Vystaví pacienta nežádoucím účinkům a možnosti vážných zdravotních komplikací. Převládá však společenská prospěšnost (proočkovanost, vymýcení nemoci) a pravděpodobnost, že pokud by se pacient nakazil neoslabenými viry nebo bakteriemi oné nemoci, byly by pro něj zřejmě následky závažnější.

3.5 Oprávněné použití zbraně

Trestný čin nespáchá ten, kdo použije zbraň v mezích stanovených jiným právním předpisem. (Například policista ve službě.)

4. Omyl v trestním právu

Omyl (error) v trestním právu nám definuje mnoho autorů. Například Miříčka píše, že je to nesoulad mezi vnějším světem (skutečností) a představou, kterou si člověk o něm utvořil.³⁴ Jelínek říká, že omylem v trestním právu rozumíme neshodu pachatelova „vědění“ (jeho vnímání, jeho představy) se skutečností, ať již proto, že si pachatel vůbec neuvědomil nějakou skutečnost, nebo proto, že o ní měl představu nesprávnou.³⁵ Stejně to vidí i Novotný a Kratochvíl. Mnozí také odkazují na Gössela a jeho definici omylu jako rozpor, neshoda mezi subjektivní a objektivní realitou.³⁶ Jde tedy o to, že pachatel se zmýlí v určitých skutečnostech a tato mýlka má vliv například na to, zda jeho čin bude protiprávní (příp. trestný), na vývojové stádium, které mu bude kladeno za vinu (pokus nebo dokonáný trestný čin) a také na to, znaky které skutkové podstaty jeho jednání naplní. V čem všem se může pachatel mýlit a jaké budou následky, nám objasní druhy omylu. Někdy jde jen o drobné odchylky, je však vždy velmi důležité situaci správně definovat, aby mohlo být také správně posouzeno pachatelovo jednání a jeho trestní odpovědnost. Omyl se dělí z hlediska povahy okolností, ve kterých se pachatel mýlí, což je výchozí i pro dělení v trestním zákoníku, který je tak odlišuje od sebe v §18 a §19. Skutkový omyl zasahuje všechny skutkové okolnosti, nezávislé na právu³⁷. Okolnosti v případě omylu nejsou v souladu s realitou, a to aspoň v míře právní relevance. Omyl právní naopak bude zasahovat pachatelovo vnímání práva. Omyl právní také proto můžeme dělit na

³⁴ MIŘIČKA, A., Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní, Praha: Všechno 1934, s. 60.

³⁵ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2006, s. 266; také CHMELÍK, J., IVOR, J., PORADA, V., Trestní právo hmotné, Praha: Praha: Linde Praha, a. s., 2007, s. 64.

³⁶ GÖSSEL, K. H. Über die Bedeutung des Irrtums im Strafrecht, Berlin: Dunker&Humblot, 1974, s. 7.

³⁷ KALLAB, Jaroslav. Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní). V Praze: Melantrich, 1935, 337 s., str. 57.

samostatný omyl o protiprávnosti, omyl o trestnosti činu a někdy i omyl v normativních znacích skutkové podstaty³⁸ (tento je podle právní nauky řešen jako omyl skutkový). Jelínek³⁹, který vidí podstatu právního omylu v „neznalosti nebo mylném výkladu norem trestního práva anebo právních norem mimotrestních relevantních pro trestněprávní posouzení, zejména u blanketních nebo odkazovacích dispozic“ zastupuje nejširší pojetí právního omylu.⁴⁰

Druhy omylu:

a) Skutkový omyl

- negativní
- pozitivní

b) právní omyl

- negativní
- pozitivní

c) zvláštní případy skutkového omylu

- v předmětu útoku (error in objecto)
- v kauzálním průběhu (aberatio ictus)
- zvláštní druh omylu v kauzálním průběhu (error generalis)

Dělení omylu je poněkud složitější.⁴¹ Zvláštní případy skutkového omylu bychom mohli zařadit přímo pod skutkový omyl, ale pro jejich specialitu je zde uvádím u skutkového omylu (stejně jako někteří autoři)

³⁸ KALLAB, Jaroslav. Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní). V Praze: Melantrich, 1935, 337 s., str. 57.

³⁹ JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ, Jiří ŘÍHA a Vojtěch STEJSKAL. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 246.

⁴⁰ Podrobněji později.

⁴¹ Srovnejme například s tím, jak dělení popisuje Kratochvíl ve své publikaci Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné, Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s 304.

zvlášť. Dalším druhem omylu je, kromě pozitivního a negativního, omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost, který bývá při rozdělení omylů umisťován různě. V odrážkách, ve kterých jsem rozdělení omylu nastínila (a takto rozdělení omylu uvádí většina autorů), by to však mohlo být matoucí či zavádějící. Jelínkova tabulka, jejíž část zde předkládám, se jeví, jako velmi přehledná pro naše potřeby zde jsou zvláštní druhy skutkového omylu mimo):⁴²

Omyl	skutkový (error facti)				právní (error iuris)			
	o okolnostech zakládajících trestní odpovědnost		o okolnostech vylučujících protiprávnost		o okolnostech zakládajících trestní odpovědnost		o okolnostech vylučujících protiprávnost	
	poz.	neg.	poz.	neg.	poz.	neg.	poz.	neg.

Předchozí právní úprava⁴³ nevymezovala konkrétně omyl v trestním právu v žádné jeho podobě. Naproti tomu v nové úpravě je tomu již jinak. Obsahuje jak úpravu omylu skutkového, tak právního. U skutkového omylu upravuje jak omyl negativní, tak pozitivní. U právního omylu pouze omyl negativní. Neupravuje zvláštní případy skutkového omylu ani úpravu omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost (kromě skutkového pozitivního omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost, ten zákon obsahuje). Tyto změny v úpravě a jejich rozsah byl dán (dle důvodové zprávy⁴⁴) požadavky praxe. Zatímco u skutkového a právního omylu a jejich pozitivní i negativní variace zákonodárce považoval za nutné po obtížích v praxi přidání do zákona,

⁴² JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2006, s. 235.

⁴³ Zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.[online]. Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna. [cit. 1. 8. 2016]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=69428>>.

u ostatních bodů problematiky omylu v trestním právu to praxe nevyžadovala.

4.1. Omyl skutkový

Omyl skutkový (error facti) spočívá v omylu o skutkových okolnostech činu. Jsou to ty skutkové okolnosti, které tvoří znaky trestného činu (znaky skutkové podstaty) a dále pak znaky okolností vylučujících protiprávnost.

Jak jsem již uvedla výše, dřívější právní úprava postrádala konkrétní ustanovení o skutkovém omylu. Tento se vyvozoval z ustanovení, která upravovala subjektivní stránku trestného činu. Současná úprava již obsahuje vymezení skutkového omylu pozitivního i negativního.⁴⁵ A u pozitivního také omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost, který byl dosud praxí užívaný jako putativní (domnělá) nutná obrana a putativní krajní nouze.

4.1.1. Skutkový omyl negativní

Trestní zákoník upravuje skutkový omyl v §18 následovně:

(1) Kdo při spáchání činu nezná ani nepředpokládá jako možnou skutkovou okolnost, která je znakem trestného činu, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.

⁴⁵ Důvody blíže v důvodové zprávě. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.[online]. Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna. [cit. 1. 8. 2016]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=69428>>.

Při skutkovém omylu negativním jde o omyl o podmínkách trestní odpovědnosti, tedy o znacích skutkových podstat. Je to situace, kdy pachatel nezná či nepředpokládá (jeho představa je nulová) nějakou okolnost, která patří ke znakům trestného činu, tedy okolnost, která podmiňuje jeho trestní odpovědnost. U omylu skutkového negativního ji nesmí pachatelova představa zahrnovat ani jako alternativu skutečnosti odpovídající realitě. Například myslivec střílí do křoví, protože si myslí, že je v něm zvěř, ve skutečnosti je tam však člověk a myslivec ho zasáhne. Pokud by ho jen napadlo, že by to mohl být člověk, a přesto vystřelil, nešlo by o skutkový omyl.

U skutkového omylu negativního je vyloučeno spáchání trestného činu úmyslně, a to přímo v §18 trestního zákoníku. Pachatel nechtěl způsobit následek, který nastal. Nepočítal s ním, nebyl s ním ani smířen. Neví, že faktická okolnost, která podmiňuje trestnost jeho činu, skutečně existuje, takže chybí požadovaná forma zavinění.⁴⁶ Nemůže jít ani o vědomou nedbalost, neboť zde chybí právě přítomnost vědomostní složky zavinění. (Pachatel nevěděl, že je v křoví člověk, kterého by svou střelbou mohl zranit.) Je však přípustná nevědomá nedbalost (včetně hrubé nevědomé nedbalosti), jejíž základem takový omyl může být. V uvedeném případě s myslivcem nejde o vraždu (nezabil oběť úmyslně), ale odpovědnost za usmrcení z nevědomé nedbalosti vyloučena není.

U následku, který má být zaviněn úmyslně, případně o jinou skutečnost, u které je potřeba, aby o ní pachatel věděl, pak omyl v těchto věcech vylučuje zavinění a pachateli pak nelze takové okolnosti přičítat k tíži.

⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 253.

Kvalifikované skutkové podstaty: Co se týká kvalifikovaných skutkových podstat, jedná se o okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, v nichž se pachatel mýlí. V §17 trestního zákoníku stanoví jako výchozí formu zavinění nedbalostní, nevyžaduje-li zákon výslovně zavinění úmyslné, tedy opačně než je tomu u základních skutkových podstat. Omyl tedy bude relevantní pouze u těch trestných činů, u kterých je požadavek úmyslu pro těžší následek výslovně uveden.

Přítěžující okolnosti: U přítěžující okolnosti se aplikuje ustanovení §39 odst. 5 trestního zákoníku. Pro použití vyšší trestní sazby je negativní skutkový omyl relevantní tam, kde je požadované zavinění úmyslné, nebo tam kde není možné pachatele vinit ani z nevědomé nedbalosti.

4.1.2. Skutkový omyl pozitivní

Jde v podstatě o opak omylu negativního, tedy o situaci, kdy se osoba domnívá, že existují všechny znaky, které podmiňují její trestní odpovědnost, ale ve skutečnosti některý ze znaků chybí. Některým představám, které obsahuje pachatelovo vědomí, neodpovídá žádná skutečnost. Pachatel se mýlí ve znacích skutkové podstaty a také ohledně okolností vylučujících protiprávnost. K naplnění skutkové podstaty došlo pouze v představě pachatele, ke skutečnému dokonání dojit nemůže právě pro omyl pachatele.⁴⁷

Tato situace vylučuje úmysl i vědomou nedbalost. Není však vyloučena nedbalost nevědomá, včetně hrubé nevědomé nedbalosti. Uplatňuje se zde zásada, která říká, že neznalost okolností skutkových neškodí, nýbrž prospívá pachateli (*ignorantia facti non nocet*).⁴⁸ Jednání

⁴⁷ HERCZEG J. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie, 2009, č. 10., s. 52.

⁴⁸ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 26.

pachatele je trestné jako pokus dle §18 odst. 3 (popř. jako příprava dle §7).⁴⁹ Jde například o situaci, kdy si pachatel myslí, že má pohlavní nemoc a snaží úmyslně vydat jiné nebezpečí nákazy, což by dle § 155 trestního zákoníku bylo trestným činem, kdyby onu pohlavní nemoc opravdu měl. Díky pachatelově nezpůsobilosti jde o nezpůsobilý pokus, trestný čin nelze dokonat.⁵⁰

Aplikací zásady subsidiarity trestní represe zvážíme jednání z hlediska škodlivosti pro společnost a to, zda je potřeba jednání pachatele trestněprávně postihnout.

Přestože nedošlo k dokonání trestného činu, vycházíme z toho, že pachatel by měl být postihován za to, co si představuje a k čemu jeho úmysl směřuje.⁵¹ Trestní zákoník uvádí v §18 odst. 2 toto:

(2) Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkové okolnosti, které by naplňovaly znaky mírnějšího úmyslného trestného činu, bude potrestán za tento mírnější trestný čin, nejde-li o trestný čin spáchaný z nedbalosti.

Pachatel předpokládá skutkové okolnosti, odpovídající znakům mírnějšího trestného činu, než který nakonec pachatel ve skutečnosti spáchá. Je to omyl o privilegované skutkové podstatě. Tedy pachatel má představu, která (ačkoliv nenaplněná) není pro společnost natolik škodlivá jako skutečný stav. Trestní zákoník pachateli takového skutku poskytuje zmírnění, tento je potrestán podle ustanovení o mírnějším úmyslném trestném činu, a to v jeho dokonané formě. Je zde výjimka a tou je případ, kdy je postihován skutečný čin, kterému odpovídá jednání pachatele a způsobený následek, jako trestný čin spáchaný z nedbalosti.

⁴⁹ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, s. 249.

⁵⁰ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 256.

⁵¹ STOČESOVÁ, Simona. Omyl v českém a zahraničním trestním právu. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 52.

Taková situace spadá pod ustanovení §18 odst. 1 o omylu skutkovém negativním⁵².

Dle §18 odst. 3 trestního zákoníku

(3) Kdo při spáchání činu mylně předpokládá okolnosti, které by naplňovaly znaky přísnějšího úmyslného trestného činu, bude potrestán za pokus tohoto přísnějšího trestného činu.

Pachatel se mýlí v tom, že páchá přísnější úmyslný trestný čin, respektive předpokládá skutkové okolnosti přísnějšího trestného činu, Je to omyl o okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Úmysl pachatele je zde podstatný, stejně okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby vyžadující úmyslné jednání pachatele.⁵³ Stočesová zde naopak nevylučuje případy okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, ke kterým postačí nedbalost, pokud je pachatel zavíní úmyslně. Princip je podle ní v tom, že omyl spočívá v tom, že právem chráněný zájem nebyl ve skutečnosti porušen takovou měrou, jak si pachatel představoval. Takové jednání by mělo být hodnoceno jako pokus přísnějšího trestného činu s ohledem na pachatelův úmysl.⁵⁴

Kvalifikovaná skutková podstata a přitěžující okolnosti: Stejně jako u skutkového omylu negativního, uplatňuje se postup i ve spojení se skutkovou podstatou kvalifikovanou a pro přitěžující okolnosti. Pachatel je odpovědný za pokus o trestný čin dle přísnější právní kvalifikace, jelikož jeho úmysl směřoval k naplnění kvalifikované skutkové podstaty. Takový trestný čin se pokoušel spáchat. A nedošlo k tomu jen díky jeho omylu.

⁵² KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, str. 308.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, 2 sv. str. 201.

⁵⁴ STOČESOVÁ, Simona. Omyl v českém a zahraničním trestním právu. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 55.

V trestním zákoníku dochází také k situacím, kdy některá jeho ustanovení přímo počítají s pachatelovým skutkovým pozitivním omylem jako znakem kvalifikované skutkové podstaty, tedy že tuto mylně předpokládanou okolnost přímo uvádí jako znak trestného činu. V takovém případě pak nepůjde o pokus, ale o dokonaný trestný čin. Jde například o vydírání pro domnělou víru §175 odst. 2 písm. f).

Privilegovaná skutková podstata: Naopak pokud došlo k mylnému předpokladu ohledně existence znaku skutkové podstaty privilegované, tedy mírnějšího úmyslného trestného činu, je pachatel odpovědný za mírnější trestný čin, pokud nejde (současně) o trestný čin spáchaný z nedbalosti.⁵⁵

4.1.3. Skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost

Skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost může být také negativní a pozitivní. Tedy pachatel se domnívá, že neexistují okolnosti, které vylučují protiprávnost jeho jednání, ale ony existují. Anebo naopak pachatel usoudil, že existují skutečnosti, které vylučují protiprávnost jeho jednání, ony však neexistují.

Negativní omyl: Ohledně negativního skutkového omylu okrajní nouzi a nutné obraně dochází ke sporům mezi autory. Dle Jelínka "*Negativní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost má stejný*

⁵⁵ Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 308.

*význam jako pozitivní skutkový omyl o skutečnostech tvořících znaky skutkové podstaty trestného činu."*⁵⁶

Kratochvíl⁵⁷ naproti tomu říká, pachatel trestného činu, který nezná určité okolnosti vylučující odpovědnost, nemůže být nositelem vůle k nutné obraně. Pachatel je tedy odpovědný tak, jako by okolnosti vylučující protiprávnost neexistovaly (tedy za dokonáný trestný čin, či jeho způsobilý pokus).⁵⁸

Například extrémně žárlivý muž se rozhodne, že zastřelí každého podezřelého muže, který se přiblíží domu, v němž žije se svou manželkou. Uvidí muže, jak se v příšeří nenápadně blíží k tomu, tak ho zastřelí, protože si myslí, že mu jde za manželkou. Ve skutečnosti to ale byl první manžel oné ženy, který chtěl tohoto muže zabít ze msty, že mu ženu odloudil.

Rozdíl názorech otevírá otázku přiměřenosti a subjektivně vnímané spravedlnosti. Podle Jelínkova náhledu na věc, by byl čin pokusem vraždy. Podle Kratochvíla by šlo o vraždu dokonanou. Zákon ani důvodová zpráva se k tomu blíže nevyjadřují.

Jsou však případy skutkových okolností vylučujících protiprávnost, u nich nejsou pochyby o výkladu a aplikaci. Například pokud se pachatel mylně domnívá, že neoprávněně podniká (neoprávněně podnikání § 251 trestního zákoníku), ve skutečnosti mu však mezitím byl vystaven živnostenský list. Podniká tedy v souladu se zákonem. Zde není způsobilý objekt trestného činu, jímž může být opravdu jen neoprávněný podnikatel. Takto omylné pachatelovo jednání je posuzováno jako pokus

⁵⁶ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, str. 250.

⁵⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, str. 323.

⁵⁸ Starší pojetí Kallaba, který toto považoval pouze za putativní delikt, dnes již nenachází oporu v zákoně, nauce ani literatuře. KALLAB, Jaroslav. Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní). V Praze: Melantrich, 1935, 337 s., str. 68 a 69.

trestného činu. Stíhání je však na posouzení tzv. společenské škodlivosti (dle § 12 odst. 2 trestního zákoníku)⁵⁹

Pozitivní omyl: Pozitivní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost je situace, kdy se pachatel mylně domnívá, že jeho jednání není protiprávní v důsledku okolností, které nastaly. Trestní zákoník přesně říká:

(4) Kdo při spáchání činu mylně předpokládá skutkovou okolnost, která vylučuje jeho protiprávnost, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti.

Tato úprava je v souladu s dřívější praxí a judikaturou. Pachatel se domnívá například, že se brání (nutná obrana §29 trestního zákoníku) útoku, který je myšlen vážně. Že jedná po právu. Útočník však jednal v žertu a pachatelův život ve skutečnosti ohrožen nebyl⁶⁰. Jde o chybné skutkové hodnocení. Okolnosti vylučující protiprávnost ve skutečnosti nenastaly. Posouzení takové situace je stejné jako při negativním skutkovém omylu. *"To je pochopitelné. Znaky skutkové podstaty charakterizují jednání typicky společensky škodlivé. Okolnosti vylučující protiprávnost mají opačný smysl, vylučují protiprávnost."*⁶¹

Pachateli chybí vědomí protiprávnosti, jelikož se domnívá na základě svého omylu, že nemůže být v jeho případě protiprávnost dána. Nelze tedy naznat, že pachatel protiprávní následek způsobil úmyslně. Úmysl je vyloučen. Není však dotčena nedbalost. Beztrestnost je tedy možná pouze u těch činů, u kterých je požadováno úmyslné zavinění.

⁵⁹ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, str. 250.

⁶⁰ Ohledně charakteru jednání poškozeného blíže HOŘÁK, J. Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, str. 133.

⁶¹ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, str. 250.

Zákon na tuto situaci myslí také stan trestních sankcí. Dle § 41 písm. g) je polehčující okolností, je-li spáchán trestný čin při odvracení útoku nebo jiného nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, anebo překročil-li meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost. Stejně tak může soud snížit trest pod dolní hranici trestní sazby (§58 odst. 6 trestního zákoníku).

4.1.4. Zvláštní případy skutkového omylu

Skutkový omyl má také zvláštní případy, kterými jsou omyl v předmětu útoku a dva druhy omylu v kauzálním průběhu - aberace a tzv. generální úmysl (*dolus generalis*). Právní nauka je oddělila od omylů obecných kvůli jejich specifičnosti. Dle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku⁶² je díky jejich neobvyklosti a poměrně jasnému vymezení v nauce není třeba řešit výslovnou právní úpravou.

Omyl v předmětu útoku (*error in objecto - in persona*) spočívá v tom, že se pachatel mylí buď v totožnosti předmětu útoku, anebo ve vlastnostech předmětu útoku. (Toto je nutné odlišit od omylu v objektu trestného činu) V důvodové zprávě k trestnímu zákoníku se uvádí, že omyl v předmětu útoku nastane, jestliže předmětu útoku pachatel špatně identifikuje, tedy pokud ho zamění za jiný předmět srovnatelné kvality.⁶³ Tato situace nemá význam při posuzování pachatelova jednání. Skutkový průběh činu je v souladu s pachatelovou představou, výjimku představuje mylně identifikovaný předmět (stejně váhy). Jestliže pachatel

⁶² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. [online]. Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna. [cit. 1. 8. 2016]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26247>>., str. 202.

⁶³ Tamtéž

chtěl ve vlaku ukrást kufr (s věcmi běžné osobní potřeby) osoby A a omylem ukradl kufr (s věcmi běžné osobní potřeby) osoby B, dopustil se tak jako tak krádeže. Jeho omyl nemá pro naplnění skutkové podstaty trestného činu význam. Význam však může mít obsah kufru. Pokud nešlo o předmět srovnatelné kvality (druhý kufr byl plný peněz), jde o prostý skutkový omyl.

Aberace (*aberattio ictus*) je doslovně „*odchýlení rány*“, omyl v příčinné souvislosti, laicky řečeno: pachatelovo jednání nemá takové následky, jaké si představoval. Mezi nejznámější příklady patří situace, kdy pachatel chce zastřelit osobu A, vystřelí na ni, netrefí ji, kulka se odrazí a trefí osobu B, kterou zraní. Pachatelova představa se tak ani v hrubých obrysech nekryje se skutečností. Máme zde dokonáný nedbalostní (kulpózní) trestní čin proti osobě B – újma na zdraví. (Pachatel osobu B neúmyslně zranil. Nebyl to jeho záměr, svým jednáním k tomu nesměřoval, avšak svým jednáním a souhrou okolností tento následek způsobil). A pokus úmyslného (dolózního) trestného činu proti A – pokus vraždy. (Pachatel se snažil osobu A usmrtit pomocí střelné zbraně. Své jednání již započal. Osobu A nezabil, nedošlo tedy k dokonání trestného činu. Pachatel páchaní trestného činu ukončil ve fázi pokusu. Osobu A nezranil jen náhodou, díky své mizerné mušce.) Z jednání pachatele vyplynul následek, který je jiný, než si pachatel představoval. Takový pachateli neprospívá a nevylučuje jeho zavinění.⁶⁴ U dokonání nedbalostního činu musí být nedbalost nevědomá. Ta zde definuje omyl a to negativní skutkový. Je-li zde vědomá nedbalost, či dokonce eventuální úmysl, nejde o aberaci.⁶⁵

Generální úmysl nebo též všeobecný úmysl, jehož latinský název *dolus generalis* je asi nejužívanější, je zvláštním případem omylu

⁶⁴ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, str. 250.

⁶⁵ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 259.

v kauzálním průběhu. Spočívá v tom, že útok míří proti osobě A, postihne sobu A, postihne ji však jiným způsobem, než si pachatel představoval. Například pachatel chce osobu A zabít uškrcením a těla se zbavit hozením do řeky. Škrtí ji, přestane v okamžiku, kdy předpokládá, že osoba A již nežije. Ta je však pouze v bezvědomí. Hodí ji do řeky a osoba A se utopí.

U generálního úmyslu jsou spory o tom, co přesně zahrnuje. Kratochvíl⁶⁶ zastává nejširší pojetí, kdy je za dolus generalis považován jak případ, kdy je zahlazovací jednání předem promyšleno jako součást pachatelova jednání (jde o jeden skutek – pachatel má v plánu osobu A zabít a jejího těla se zbavit vhozením do řeky), tak také případ, kdy se pachatel rozhodne zahladit své jednání až následně (skutky dva – pachatel osobu A škrtí, pak ho napadne, že by bylo dobré tělo odklidit, vhodí je tedy do řeky).

Naopak Jelínek⁶⁷ a Novotný⁶⁸ zastávají názor, že v případě, že pachatele napadlo zahladit své jednání až následně, nejde o dolus generalis, tedy pokud pachatelovu činnost tvořily dva samostatné skutky. Vražedné jednání a na ně navazující zahlazovací jednání. Zde může být mezi jednotlivými skutky i několikahodinový odstup. Nejde však již o dolus generalis, ale o pokus vraždy ve vícečinném souběhu s nedbalostním usmrcením.⁶⁹

To podle Kratochvíla⁷⁰ stačí k podřazení pod samotný pojem dolus generalis to, že skutečně dojde k podstatné neshodě pachatelovy představy se způsobem, jakým dojde k následku, což vyplývá už ze samotného pojmu (oběť nezemřela při škrcení, jak se pachatel domníval,

⁶⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, str. 321.

⁶⁷ JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ, Jiří ŘÍHA a Vojtěch STEJSKAL. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 245.

⁶⁸ NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Jiří JELÍNEK a Marie VANDUCHOVÁ. Trestní právo hmotné. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 247.

⁶⁹ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, str. 251.

⁷⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, str. 323.

ale utopila se v řece). Podle něj, nemá vliv na podstatu takového omylu (tedy domnělou smrt), samotná existence více skutků.

Jelínek⁷¹ jako *dolus generalis* označuje i případ zahlazování jednání „pro jistotu“, tak aby se pachatel ujistil o úspěšnosti svého jednání („hodím ho do řeky pro jistotu, kdyby ještě žil“).

K tomuto se osobně nepřikláním, neboť souhlasím, že zde chybí prvek omylu, vše probíhá podle pachatele plánovaným, nebo přinejmenším zhruba zamýšleným způsobem (pachatel vychází z toho, že oběť nemusí být mrtvá, čemuž tak ve skutečnosti i je).

4.1.5. Omyl o normativních znacích skutkové podstaty

Na pomezí mezi skutkovým a právním omyl je nutno zmínit také omyl o normativních znacích skutkové podstaty. Normativní znak skutkové podstaty je právní pojem, vztah nebo institut, který je obsažen ve skutkové podstatě trestného činu. Tento není definován trestním zákonem, ani na něj není trestním zákonem odkazováno.⁷² Je to například „vyživovací povinnost“, „věc“, těžká újma na zdraví“ atp.

Kratochvíl takový omyl řadí k omylu právnímu, konkrétně ho označuje jako právní omyl o mimotrestních normách.⁷³ Judikatura však dlouhodobě posuzuje tento omyl podle zásad o skutkovém omylu negativním či pozitivním. Nejde o skutkový omyl v pravém slova

⁷¹ JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ, Jiří ŘÍHA a Vojtěch STEJSKAL. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 245.

⁷² JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 220. Také Rozh. č. 47/2011 Sb. rozh. tr.

⁷³ KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, str. 314

smyslu (jde o vnímání práva, laickou představu o významu takových pojmů⁷⁴), jeho důsledky jsou však jako u omylu skutkového.⁷⁵

⁷⁴ JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 221.

⁷⁵ V souladu s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2011, sp. zn. 5 Tdo 1375/2011.

4.2. Omyl právní

Omyl právní (*error iuris*) je jak značí sám název omylem ve věci právní úpravy či právního posouzení situace a jednání. Jedná se o neznalost či chybný výklad právních norem (norem trestního práva či norem relevantních pro trestněprávní posouzení).⁷⁶ Dle Šámala nejde prvotně o konkrétní znalost právních norem, ale o vědomí či nevědomí protiprávnosti činu.⁷⁷

I u právního omylu máme rozdělení na negativní a pozitivní a zvlášť uvádím také právní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. V zákoně je upraven pouze právní omyl negativní.

4.2.1. Právní omyl negativní

Trestní zákoník hovoří o právním omylu negativním v §19 následovně:

(1) Kdo při spáchání trestného činu neví, že jeho čin je protiprávní, nejedná zaviněně, nemohl-li se omylu vyvarovat.

(2) Omylu bylo možno se vyvarovat, pokud povinnost seznámit se s příslušnou právní úpravou vyplývala pro pachatele ze zákona nebo jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, anebo mohl-li pachatel protiprávnost činu rozpoznat bez zřejmých potíží.⁷⁸

⁷⁶ CMELÍK, J., IVOR, J., PORADA, V. Trestní právo hmotné, Praha: Linde Praha, a. s. 2007, str. 66.

⁷⁷ KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2012, str. 312 a násl.

⁷⁸ § 19 trestního zákoníku

Situace, kdy pachatel neví, že je jeho jednání trestné, je právním omylem negativním. Pachatel neví, že svým jednáním naplnil skutkovou podstatu trestného činu. Má za to, že neporušuje trestní zákon a že jeho jednání je nepostižitelné, je dovoleno. O tom, zda právním omylem o protiprávnosti bude také neznalost norem čistě trestněprávních, se vedou spory. Jak jsem již uvedla výše, Jelínek⁷⁹ uvádí, že § 19 trestního zákoníku dopadá i na omyl, který se týká trestněprávních norem obsažených v trestním zákoníku, stejně tak i norem, kterých se tento zákon dovolává. Což podle něj vyplývá zcela jasně ze znění § 19. Ve své teorii vychází z rakouské právní úpravy.

Kdežto Šámal s Kratochvílem naopak zastávají názor, který vychází z důvodové zprávy⁸⁰ a německé právní úpravy.

Podle nich se ustanovení § 19 užije pouze na omyl o protiprávnosti, která se dovozuje z právního řádu jako celku, tedy včetně protiprávnosti, která vyplývá z norem, jich se trestní zákon dovolává (v blanketních a odkazovacích skutkových podstatách), ale nemá se vztahovat na popis znaků trestných činů, které jsou uvedeny v trestním zákoně.⁸¹ Toto rozdílné nahlížení dopadá dále na pojetí právního omylu jednotlivých autorů. V této práci se přikláním k výkladu Jelínka.

⁷⁹ Detailněji JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, str. 253

⁸⁰ „Navrhovaná úprava omylu se dotýká protiprávnosti jako znaku trestného činu ve smyslu § 13 tz, včetně protiprávnosti vyplývající z norem, jichž se trestní zákon dovolává coby norem mimotrestních. Ohledně vlastního popisu znaků trestných činů v trestním zákoně se uplatní zásada „neznalost trestního zákona neomlouvá“. Protiprávnost je totiž třeba posuzovat z pohledu celého právního řádu, neboť trestným činem může být pouze jednání právním řádem zakázané a nedovolené. Požadavek protiprávnosti jako nutné podmínky trestnosti činu vyplývá z čl. 2 Listiny základních práv a svobod, podle něhož „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. [online]. Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna. [cit. 1. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26247>>. str. 203.

⁸¹ Detailněji ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 268 a KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2012, str. 312 a násl.

Je-li vědomí protiprávnosti součástí pachatelovy viny (trestní odpovědnosti), je nutně pachatelova vina absencí tohoto vědomí dotčena. Nemusí být samozřejmě v každém případě vyloučena zcela. Ovšem lze říci, že vinu pachatele, který jednal s plným vědomím protiprávnosti svého činu, můžeme považovat za vyšší než vinu pachatele, který se domnívá, že jeho čin je v souladu s právem. Minimálně by měla být tato skutečnost zohledněna při rozhodování o trestní sankci za tento čin.

Samozřejmě v dnešní době má teoreticky každý možnost seznámit se se zákony své země, ale je nutné také dbát na to, aby nedošlo k přílišné tvrdosti zákona. Nemůžeme počítat s tím, že každý člověk bude znát všechny platné (a účinné) právní předpisy a může dojít opravdu k situaci, kdy člověk tuto možnost nemá a omylu se nemůže vyvarovat.

Což je dle prvního odstavce § 19 trestního zákoníku podmínka k tomu, aby pachatel při právním omylu negativním jednal nezaviněně - „nemohl-li se omylu vyvarovat“. Nemohl-li se pachatel omylu vyvarovat, je jeho omyl právním **omylem omluvitelným** a trestní odpovědnost je vyloučena. U skutkového negativního omylu není vyloučena nevědomá nedbalost, u právního negativního omylu jsou však vyloučeny obě formy zavinění. Proto by mělo být podstatou důkladné zkoumání možnosti pachatele, vyvarovat se tohoto omylu.

Naopak mohl-li se pachatel omylu vyvarovat, jde o právním **omyly neomluvitelné** a trestní odpovědnost pachatele se připouští (v souladu se zásadou *neznalost zákona neomlouvá*) s možností zmírnění trestu nebo může být neomluvitelný omyl polehčující okolností. Pachatel spáchá trestný čin z nedbalosti, včetně vědomé. (U skutkového omylu negativního je to pouze nedbalost nevědomá.)⁸² Dle Jelínka je právní omyl zvláště významný například u majetkových a hospodářských trestných činů. Zde by se právě požadavek na detailní znalosti zákonné

⁸² JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, str. 252.

úpravy mohl jevit jako neúměrná přísnost zákona.⁸³ A mělo by se k omylu přihlížet při posouzení pachatelova jednání.

Jak jsem výše uvedla, o omyl neomluvitelný jde tehdy, mohl-li se pachatel omylu vyvarovat, což dle § 19 odst. 2 mohl, pokud měl povinnost seznámit se s příslušnou právní úpravou, která pro něj vyplývala ze zákona nebo jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce. Jsou tedy skupiny osob, na něž jsou kladeny vyšší nároky než obecné. Vyplývají z jejich zvláštní povinnosti. Taková osoba má objektivně neomluvitelnou povinnost znát právní úpravu. Není možné však uplatňovat ustanovení odst. 2 absolutně. Můžeme vzít například v úvahu velmi krátký časový úsek, který měl pachatel na seznámení s normou, pročež by jeho omyl mohl být posuzován jako omluvitelný. Například úředník, který právě nastoupil do svého zaměstnání a nestihl se dostatečně seznámit se všemi normami, které má ke své práci povinně znát.

Dále pak se mohl pachatel omylu vyvarovat, pokud mohl protiprávnost činu rozpoznat bez zřejmých potíží. Tedy subjektivně vzhledem k jeho rozumové vyspělosti, vlastnostem (například zaměstnání) a schopnostem.

Podle Stočesové je nutné vycházet z toho, že i v případě omluvitelného negativního právního omylu, u kterého vina odpadla, spáchaný čin stále naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu a nadále zůstává (i přes negativní omyl pachatele o protiprávnosti) činem protiprávním. Stočesová uvádí, že je nutné na tomto trvat s ohledem na okolnosti vylučující protiprávnost, například nutnou obranu. Odpadla-li by s vinou mýlícího se pachatele také protiprávnost činu, nebyla by proti němu přípustná nutná obrana, jelikož tuto lze uplatnit jen vůči

⁸³ Tamtéž

protiprávnímu (úmyslnému) útoku. Pripadala by snad pak v úvahu krajní nouze, avšak ta má oproti nutné obraně výrazně přísnější podmínky.⁸⁴

4.2.2. Právní omyl pozitivní

Právní omyl pozitivní zákon nedefinuje. Je to situace, kdy se osoba mýlí v protiprávnosti činu a to tak, že mylně domnívá, že její jednání je protiprávní, ale ono není. Myslí si, že spáchala trestný čin tím, že porušila povinnost, kterou ale právní řád vůbec nezná nebo jejíž porušení není trestné. Díky tomuto omylu došlo k tzv. putativnímu deliktu neboli zdánlivému deliktu, který objektivně vůbec neexistuje. Není to trestný čin. Nedošlo k naplnění žádné skutkové podstaty trestného činu. Beztrestnost takto jednající osoby plyne ze zásady *nullum crimen sine lege*. Jednající osoba se takovým jednáním trestného činu nedopustí, ani kdyby chtěla (nedbalostně ani úmyslně).

4.2.3. Právní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost

I zde dochází k rozdělení na právní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost negativní a pozitivní. Oproti skutkovému omylu, kdy si pachatel mylně vykládal situaci, ve které se nacházel, zde se jeho omyl týká toho, jak na jeho situaci nahlíží zákon.

Negativní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost spočívá v tom, že pachatel má v podstatě správnou představu o svém činu, ale neví, že tento spadá pod znaky některé z okolností vylučující protiprávnost, například nutné obrany uvedené v § 29 trestního zákoníku. Takový

⁸⁴ STOČESOVÁ, Simona. Omyl v českém a zahraničním trestním právu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, str. 101.

negativní omyl pachatele omlouvá (tzv. mu svědčí), což znamená, že z důvodu okolnosti vylučující protiprávnost (např. oné nutné obrany) nebude jeho čin trestný. Neznalost práva zde neškodí (*ingoratio iuris non nocet*), popřípadě nevylučuje přiřítání určité okolnosti jako obecně polehčující.⁸⁵

Právní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost pozitivní je založen na tom, že pachatel má v podstatě správnou představu o svém jednání, ale mylně předpokládá, že není trestné, že jeho jednání naplňuje podmínky některé z okolností vylučující protiprávnost. Má přibližnou představu o tom, co okolnosti vylučující protiprávnost jsou, jak jsou upraveny v zákoně a jaké podmínky požadují. Tato představa se však nekryje se skutečnou právní úpravou. Domnívá se třeba, že jeho jednání je de iure nutnou obranou a přitom je de facto pouze „preventivní“. Takový omyl pachateli neprospívá (nesvědčí), tedy neomlouvá ho. Pachatel je plně trestně odpovědný za čin, který spáchal. A to bez ohledu na právní představy o beztrestnosti, které měl. Pozitivní právní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost brání tomu, aby určité okolnosti byly přiřítány jako obecně polehčující.⁸⁶

⁸⁵ KRATOCHVÍL. V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2012, str. 326.

⁸⁶ Tamtéž

4.3. Omyl mladistvého pachatele

Mladistvý pachatel je podle §2 písm. c zákon o soudnictví ve věcech mládeže⁸⁷ osoba, která dovršila patnáctý rok věku, ale nepřesáhla osmnáctý rok věku. Pokud je pachatel, jednající v omylu, mladistvý, platí pro něj zvláštní pravidla a to pro právní omyl negativní a jeho sankcionování. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je vůči trestnímu zákoníku speciální úpravou. To znamená, že pokud neobsahuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže vlastní úpravu, použije se na mladistvého pachatele ustanovení trestního zákoníku. Ten je zde subsidiárním přepisem. Ohledně omylu se použijí ustanovení trestního zákoníku stejně jako pro dospělého pachatele.

Pro trestní odpovědnost se však užije §5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Ten požaduje po mladistvém pachateli určitou míru rozumové a mravní vyspělosti, která pachateli umožní rozpoznat protiprávnost svého jednání a také své jednání ovládnout. Pokud tuto vyspělost pachatel nemá, nebude za své jednání trestně odpovědný.

Jak jsem výše uvedla, právní omyl negativní může být moderací soudu zohledněn při určení trestu. A zákon o soudnictví ve věcech mládeže právě obsahuje ustanovení týkající sankcí stan omylu. Je to §11 tohoto zákona, který hovoří o významu negativního právního omylu omluvitelného věkem, rozumovou vyspělostí či prostředím, ve kterém mladistvý žil. Právě hledisko omluvitelnosti neznalosti právních předpisů podle všech okolností případu a zvláště vzhledem ke kritériím

⁸⁷ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém pachatel žil, je nutné pečlivě zkoumat.⁸⁸

Právní omyl negativní je jedním z důvodů, pro něž může soud pro mládež za určitých okolností upustit od uložení trestního opatření. Neznamená vyloučení jeho trestní odpovědnosti, má význam při sankcionování. Předpokladem upuštění od potrestání je uznání viny mladistvého. Musí zde dojít ke splnění následujících obecných podmínek dle § 11 odst. 1 ZSVM:

- a) jde o provinění, za které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, nepřevyšující 5 let na své horní hranici*
- b) pachatel lituje spáchání tohoto provinění*
- c) pachatel projevuje účinnou snahu po nápravě*

a dále ještě konkrétní podmínka dle § 11 odst. 1 písm. b ZSVM:

d) pachatel se dopustil provinění z neznalosti právních předpisů (včetně předpisů trestních), omluvitelné zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žil.

⁸⁸ JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ, Jiří ŘÍHA a Vojtěch STEJSKAL. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 249.

5. Judikatura

Nyní nahlédneme do praxe a podíváme se na skutečné případy, kdy soud uznal, že pachatel jednal v některém z výše uvedených omylů. A kdy došel k závěru, že pachatel v omylu nebyl. Vybrala jsem několik zajímavých případů, které dokládají, jak důležité je situaci stan omylu důkladně posoudit.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 1. 2007 sp. Zn. 7 Tdo 1429/2006

Do pachatelova domu přišel muž, který nabízel telefonní služby. Pachatel považoval tohoto muže za tipaře, který obhlíží byty, a proto vzal plynovou pistoli, zadržel prodejce, mířil na něj pistolí, vyhrožoval mu, že jestli se pohne, tak ho střelí a udělá z něj mrzáka a požádal svou manželku, aby přivolala městskou policii.

Pachatel byl uznán vinným trestným činem vydírání podle § 235 odst. 1 Zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů okresním soudem. Následně uspěl se svým odvoláním u krajského soudu, který ho zcela zprostil obžaloby na základě toho, že šlo o skutkový omyl negativní. Pachatel se domníval, že v souladu se zákonem splnil svou povinnost, zadržel muže páchajícího trestný čin (tipaře při přípravném jednání k páčání následné majetkové trestné činnosti) a přivolal policii. Jednal souladu s tím, že osoba, která byla přistižena při páčání trestného činu či bezprostředně poté, může mít omezenou osobní svobodu kýmkoli dle § 76 odst. 2 trestního řádu. V takovém případě osoba, která obviněnému svobodu omezila, je beztrestná. Prodejce nebyl tipař, v tom se pachatel mýlil. Proto šlo o skutkový omyl. Proti tomuto rozhodnutí se odvolala státní zástupkyně,

která měla za to, že prodejce se prokázal dostatečně na to, aby mu pachatel uvěřil, že je prodejcem telefonních služeb, zástupcem firmy.

Nejvyšší soud se neztotožnil se stanoviskem odvolacího soudu. Podle něj nešlo o skutkový omyl, kdy pachatel zadržel muže páchajícího trestný čin (tipaře), jelikož prodejce trestný čin nepáchal. I kdyby byl prodejce tipařem, při svém jednání (vybírání bytu vhodného k páchání trestné činnosti) by jeho trestný čin byl pouze ve fázi přípravy jako nejnižšího vývojového stádia, které vyvolává jen vzdálené nebezpečí možného budoucího následku, který je znakem skutkové podstaty trestného činu. Toto podle nejvyššího soudu nemůže vést k závěru, že taková osoba je pachatelem trestné činnosti. Vylučuje to skutkový omyl negativní spočívající v tom, že se pachatel domníval, že zadržuje osobu páchající trestný čin. Protože osoba může být zadržena při trestném činu nebo bezprostředně po něm. Ne před ním.

Podle nejvyššího soudu z předchozího vyplývá, že šlo o právní omyl negativní, jelikož pachatel se domníval, že nepáchá trestný čin, že jedná v souladu se zákonem. Nedošlo však ke shodě v tom, jak celou situaci vnímal pachatel a jak ji upravuje zákon. Aby to bylo skutkovým omylem negativním, musel by se prodejce dle pachatelova názoru páchat trestný čin. Ten však sám přiznal, že se domnívá, že se na to připravuje (výběrem bytu).

Celou věc tedy nejvyšší soud uzavřel s tím, že to byl právní omyl negativní, při němž se uplatní zásada, že neznalost trestního zákona a toho, co je trestným činem, neomlouvá. Věc byla přikázána zpět krajskému soudu k novému projednání.

**Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 3. 2012
sp. zn. 8 Tdo 325/2012**

Pachatel řídil osobní motorové vozidlo, přestože mu byl uložen zákaz řízení motorových vozidel, proto byl obviněn z maření výkonu úředního rozhodnutí.

Pachatel se během u soudu prvního stupně, odvolacího i dovolacího hájil tím, že šlo o právní omyl negativní. Uváděl, že nevěděl, že má uložen zákaz řízení motorových vozidel, jelikož si nepřevzal osobně rozhodnutí o tomto zákazu. A jelikož nesouhlasí s celým průběhem správního řízení a dle jeho názoru se nedopustil přestupků, které měly onen zákaz zapříčinit, domníval se, že řídit může, že jeho jednání není protiprávní.

Dle Nejvyššího soudu bylo prokázáno, že pachatel o zákazu řízení věděl, jelikož užil opravné prostředky. K omylu spočívajícím v tom, že řídil motorové vozidlo, jelikož nevěděl, že mu byl uložen zákaz řízení, nebo v tom, že se v minulosti nedopustil žádného přestupku (dle pachatelova názoru), a proto se domníval, že může řídit, nedošlo, jelikož protiprávnost svého jednání mohl bez obtíží rozeznat. Dále pak že měl pachatel při své obhajobě spíše na mysli omyl skutkový negativní, ale ani o ten v tomto případě nešlo.

Nejvyšší soud k tomuto ve svém usnesení uvedl, že *„omluvitelný právní omyl pachatele ve smyslu § 19 tr. zákoníku nemůže spočívat v tom, že s ohledem na argumentaci uplatněnou v jím podané správní žalobě, aniž vyčkal rozhodnutí o ní, měl za to, že se žádného přestupku v minulosti nedopustil. Naopak se jedná o omyl, kterého se mohl vyvarovat (tj. omyl neomluvitelný), když protiprávnost činu mohl rozpoznat bez zřejmých obtíží právě vzhledem k tomu, že nikdo nemůže pravomocné a vykonatelné rozhodnutí orgánu veřejné moci nerespektovat jen na základě toho, že s takovým rozhodnutím vnitřně nesouhlasí.“*

**Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 3. 2016
sp. zn. 7 Tdo 1459/2015**

Obviněná převzala 150 nábojů, které jsou určené k použití do zbraní kategorie B, případně kategorie A, a tyto náboje bez povolení přechovávala, proto byla obviněna z přečinu nedovoleného ozbrojování podle § 279 odst. 1 trestního zákoníku. Obviněná se hájila tím, že se domnívala, že bez zbrojního průkazu nesmí přechovávat zbraň. Měla však za to, že náboje mít může, že to není protiprávní.

Soudy projednávaly celou věc v tom smyslu, že šlo o právní omyl negativní. Soud v prvním stupni považoval omyl za omluvitelný a obviněnou zprostil viny a zamítl také projednání věci jako přestupek. Odvolací soud se ale domníval, že věc by měla být projednána jako přestupek. Nejvyšší soud souhlasil, že jde o právní omyl negativní. Podle něj šlo o omyl neomluvitelný, proto neodpadá trestní odpovědnost. Souhlasil se státní zástupkyní, že se obviněná tohoto omylu mohla vyvarovat, s ohledem na její konkrétní postavení a vlastnosti

Potom se ale podrobně zabýval zásadou subsidiarity trestní represe a nakonec dovolání zamítl s tím, že věc by měla být projednána jako přestupek.

**Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 3. 2016
sp. zn. 3 Tdo 929/2011**

Pachatel se dopustil znásilnění při gynekologickém vyšetření. Hájil se skutkovým omylem negativním. Domníval se, že pacientka souhlasí. Odmítal tvrzení, že se nacházela ve stavu bezbrannosti.

Nejvyšší soud potvrdil předchozí rozsudky a souhlasil s tím, že pacientka se nacházela ve stavu bezbrannosti, k čemuž blíže uvedl, že

ohledně stavu bezbrannosti nemusí jít pouze o bezbrannost absolutní (mdloby, spánek...), ale může se v něm ocitnout i pacient, na kterém lékař provádí zákrok, který pacienta omezí v možnosti zaznamenat lékařovo jednání a přiměřeně na něj reagovat. *„Jestliže lékař za této situace vykoná na pacientovi pohlavní styk, naplní tím zákonný znak zneužití bezbrannosti ve smyslu ustanovení § 241 odst. 1 tr. zák. Negativní skutkový omyl pachatele trestného činu znásilnění nelze dovozovat pouze ze skutečnosti, že poškozená osoba nevyjádřila svůj nesouhlas s pohlavním stykem jen z důvodu své fyzické či psychické bezbrannosti, v níž se nacházela v době spáchání činu a do které ji záměrně uvedl pachatel.“* V takové situaci pachatele neomlouvá přesvědčení, že nebýt bezbrannosti, tak by oběť k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku svolila.

Závěr

V této práci jsem se věnovala problematice omylu v trestním právu. Chtěla jsem ukázat jeho význam a možná také jistou atraktivitu tématu a zajímavost příkladů. Chtěla jsem přiblížit důležité pojmy, bez jejichž znalosti nemůžeme omyl v trestním právu a jeho dosah pochopit. Domnívám se, že se mi tento cíl podařilo splnit. Musím upřímně říci, že jsem ani sama netušila, jak komplikované toto téma může být. Do jakých detailů se dostaneme.

Uplatnili jsme všechny pojmy, které jsme si představili v první části práce. Zejména s úmyslným zaviněním a vědomou či nevědomou nedbalostí jsme pracovali po celou dobu.

Rozkryli jsme jednotlivé druhy omylu. Jak se dělí a co znamenají. V jakých situacích se s nimi můžeme setkat v praxi. Představili jsme si skutkový omyl, kdy se některé okolnosti neshodovaly s pachatelovou představou. Také právní omyl, který se týkal pachatelovy představy o právu. Objasnili jsme si okolnosti vylučující protiprávnost, a co se stane, když se o nich pachatel mýlí. Nahlédli jsme do omylu mladistvého pachatele.

Jasně jsme si ukázali, že omyl v trestním právu má klíčový význam při posouzení pachatelovy trestní odpovědnosti. Omyl nemusí mít na trestněprávní odpovědnost pachatele žádný význam. Na druhou stranu může mít význam zcela zásadní. Může pachatele trestní odpovědnosti za určitých okolností částečně nebo dokonce zcela zbavit. Proto je velmi důležité precizní posouzení konkrétní situace, jednotlivého případu. Při chybě může být rozdíl výsledku markantní. Pohybuje se mezi plnou odpovědností a beztrestností. Správná aplikace institutu omylu nemusí to být zrovna jednoduchý úkol. V praxi se mnohdy správného výsledku dobere až Nejvyšší soud.

Přesvědčili jsme se také o tom, že omyl v trestním právu velmi úzce souvisí se zásadou subsidiarity trestní represe. Její aplikace je v souvislosti s některými druhy omylu zásadní pro spravedlivý výsledek.

Ukázalo se, že opravdu nejde o triviální věc, jak jsem předoslala v úvodu. A dokonce existuje mnoho míst, kde se právní nauka rozchází, a autoři neshodují. A zejména tato místa mé práce ve mně zanechala nejvýraznější stopu. Jsou to témata, ke kterým se budu vracet ve svých myšlenkách, až nabudu více profesních zkušeností.

Prameny

Knihy a učebnice

- FENYK, Jaroslav, Roman HÁJEK, Igor STRÍŽ a Přemysl POLÁK. Trestní zákoník a trestní řád, průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. díl - Trestní zákoník. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010, ISBN 978-80-7201802-4.
- CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GŘIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, ISBN 987-80-7357-348-5
- DOLENSKÝ, A. a kol. Trestní zákon (stručný komentář), 1. vydání, Praha: Eurounion 1995, ISBN 80-85858-23-1
- GÖSSEL, K. H. Über die Bedeutung des Irrtums im Strafrecht, Berlin: Dunker&Humblot, 1974, ISBN 3428031121
- CHMELÍK, J., IVOR, J., PORADA, V., Trestní právo hmotné, Praha: Praha: Linde Praha, a. s., 2007, ISBN 978-80-7201-652-5
- JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, ISBN 978-80-87212-49-3.
- JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ, Jiří ŘÍHA a Vojtěch STEJSKAL. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, ISBN 9788087576649.
- JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2006, ISBN 80-7201-630-X
- JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 9. 2011. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-92-9.

- JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-120-5
- KALLAB, Jaroslav. Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní). V Praze: Melantrich, 1935
- KNAPP, Viktor. Teorie práva. Vyd. 1. Praha: Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Brno: MU, 1996, ISBN 80-210-1301-X
- KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, ISBN 9788071790822.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-042-3.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2012, ISBN 978-80-7179-082-2
- MIŘIČKA, August. Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní. Praha: Všehrad, 1934,
- NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Jiří JELÍNEK a Marie VANDUCHOVÁ. Trestní právo hmotné. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2003, ISBN 80-86395-73-1.
- NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Pavel ŠÁMAL, Michal TOMÁŠEK, Marie VANDUCHOVÁ a Rudolf VOKOUN. Trestní právo hmotné. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, ISBN 978-80-7357-509-0.
- SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání. 1. vyd. Praha: Orac, 2003, ISBN 8086199-74-6.

- SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. Systém českého trestního práva. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009, 157, 502, ISBN 978-80254-4033-9.
- STOČESOVÁ, Simona. Omyl v českém a zahraničním trestním právu. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, ISBN: 978-80-7380-418-3
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, 2 sv. ISBN 978-80-7400-428-5.

Články a sborníkové příspěvky:

- ČERVENKA, L. Poznámka k problematice omylu v trestním právu. Trestní právo. 1997, č. 12, s. 17-18. ISSN 1211-2860.
- HERCZEG, J. Právní omyl v novém trestním kodexu, Trestní právo, 2010, č. 6, s. 5-10.
- HERCZEG, J. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. Bulletin advokacie, 2009, č. 10., s. 47-53.
- KLAPAL, V. Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. Trestněprávní revue. 2012, č. 5, s. 112 a násl. ISSN 1213-5313
- KLAPAL, Vít. Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. Trestněprávní revue. 2012, č. 5, s. 112-116
- KRATOCHVÍL, V. Některé otázky zvláštních případů skutkového omylu. Bulletin advokacie. 1990, č. 2, s. 35-45. ISSN 1210-6348.
- PERGL, R.; VIDRNA, J. Přičítání. Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související, č. 6/2011. Praha: Orac, 1996-. ISSN 1211-2860
- ŠÁMAL, P. Judikatura k omylu v trestním právu. Soudní rozhledy. 1998, roč. 4, č. 10, s. 253-256

Elektronické zdroje

- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.[online]. Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna. [cit. 1. 8. 2016]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=69428>>.

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o omylu v trestním právu a jeho problematice. Cílem je vyzdvihnout důležitost tohoto institutu a objasnění jeho role v trestním právu. Vyplývá z ní také velmi úzké spojení právního omylu a zásady subsidiarity trestní represe, na kterou se v některých případech omylu musí klást zvláštní zřetel. Omyl pachatele trestného činu je pro právní teorii podstatný. A má význam i pro pachatele, jelikož má vliv na jeho trestní odpovědnost.

V první části nejprve definuji některé pojmy, které jsou podstatné pro pochopení omylu a bez nichž se dále neobejdeme. V první kapitole je to trestný čin.

V druhé kapitole pak subjektivní stránka trestného činu a pojmy jako zavinění, úmysl, nedbalost, pokus, příprava a další. Tedy pojmy hojně užívané v souvislosti s omylem v trestním právu.

Ve třetí kapitole krátce představuji také okolnosti vylučující protiprávnost. Stručně uvádím, jaké to jsou a co si pod nimi můžeme představit.

Ve čtvrté kapitole rozkrývám jednotlivé druhy omylu jako nesouladu něčí představy a reality v souvislosti s trestním právem. Jak se dělí a co znamenají. V jakých situacích se s nimi můžeme setkat v praxi. Představuji skutkový omyl, při němž se některé okolnosti neshodovaly s pachatelovou představou. Také právní omyl, který se týká pachatelovy představy o právu. Nezapomínám ani na okolnosti vylučující protiprávnost, a co se stane, když se o nich pachatel mýlí.

Zabývám se zejména tím, jaké mají omyly v trestním právu důsledky na subjektivní stránku trestného činu. A následně pak důsledky stran trestněprávní odpovědnosti nebo sankcionování. Za jakých okolností může trestněprávní odpovědnost pachatele zcela odpadnout a

kdy naopak není omyl trestněprávně vůbec relevantní a na posouzení pachatelova činu se neprojeví.

Krátce se dotýkám také omylu mladistvého pachatele.

Na závěr uvádím několik zajímavých judikátů, které nás nechají nahlédnout přímo do praxe. Do toho, jak se s institutem omylu vypořádávají soudy.

Abstrakt

Diese Diplomarbeit beschäftigt sich mit dem Irrtum im Strafrecht und seine Problematik. Zweck der Arbeit ist die Wichtigkeit von diesem strafrechtlichen Institut zu betonen und seine Rolle im Rahmen des Strafrechts klarzustellen. Daraus entspringt auch seine sehr enge Verbindung zwischen dem Irrtum und dem Grundsatz der Subsidiarität der Strafrepession, auf welchen muss man in einigen Fällen des Rechtsirrtums eine besondere Rücksicht nehmen. Der Irrtum des Straftäters ist für die Rechtstheorie wesentlich. Und es hat eine große Bedeutung auch für den Täter, weil es Einfluss auf seine strafrechtliche Verantwortlichkeit hat.

In dem ersten Teil definiere ich erstens einige Begriffe, die wesentlich für das Verständnis des Irrtums sind und auf welche wir nicht verzichten können. In dem ersten Kapitel geht es um den Straftat.

In dem zweiten Kapitel verlege ich mich mit der subjektiven Seite der Straftat und mit den Begriffen wie das Verschulden, der Vorsatz, die Fahrlässigkeit, der Versuch, die Vorbereitungshandlung und Weitere, also die meist mit Zusammenhang mit dem Strafrechtsirrtum verwendeten Begriffe.

In dem dritten Kapitel stelle ich kurz auch die Umstände, die die Widerrechtlichkeit beseitigen, vor. Kurzgefasst zahle ich auf, um welche es geht und was wir uns unter diese Begriffe vorstellen können.

In dem vierten Kapitel beschreibe ich die einzelnen Arten von dem Irrtum als ein Missverhältnis zwischen einer Vorstellung, die der Täter hat, und der Realität im Zusammenhang mit dem Strafrecht. Wie sich diese verteilen und was sie bedeuten. In welche Situationen können wir diese Arten von Rechtsirrtum in Praxis treffen. Ich stelle vor den Irrtum über Sachverhalt, während welcher einige Umstände von der Straftat der Vorstellung des Täters nicht entsprechen. Auch der Irrtum in

Rechtsnachwirkungen, der der Eindruck des Täters über Recht betrifft. Ich lasse auch die Umstände, die die Widerrechtlichkeit beseitigen, nicht aus und beschreibe, was passiert, wenn der Täter sich über diese täuscht.

Ich beschäftige mich vor allem mit der Frage, welche Folgen verschiedene Arten von Irrtümern im Strafrecht auf subjektiver Seite der Straftat bringen. Weiterhin befasse ich mich mit den Auswirkungen hinsichtlich der strafrechtlichen Verantwortlichkeit oder mit Sanktionen. Unter welchen Bedingungen kann die strafrechtliche Verantwortlichkeit des Täters völlig entfallen und wenn im Gegenteil der Irrtum strafrechtlich überhaupt nicht relevant ist und deswegen zeigt sich an Beurteilung der Straftat nicht.

Kurz konzentriere ich mich auch auf dem Irrtum des minderjährigen Täters.

Abschließend nenne ich einige interessante Rechtssprüche, die uns direkt in die Rechtspraxis einsehen lassen. Überdies wie sich mit dem Rechtsinstitut des Irrtums die Gerichte auseinandersetzen.

Klíčová slova:

Omyl, zavinění, úmysl, nedbalost

Keywords:

error, culpability, intention, negligence

Název práce v anglickém jazyce:

Error in criminal law